

Alternatív megoldások gyermekfelügyeletre az NSZK-ban

Bár az NSZK-ban sem születik túl sok gyermek — mint tudjuk Magyarország mellett az NSZK volt az az ország, ahol a népesség *fogni* kezdett —, de a megszületettek ugyanúgy felügyeletre és gondozásra szorulnak, mint magyar kor- és sorstársaik. A nyugat-európai bérpolitika gyökeresen eltér ugyan a miénktől, mégsem az a jellemző, hogy a jól kereső apuka eltartja a családot, és az asszonyra csak a forró leves megfelelő hőmérsékleten tartásának gondja marad. Többnyire az anyák is dolgoznak, tehát bölcsőde, óvoda, napközi kell. Ezen feladatok ellátására azonban nem kizárólag az „állam” vállalkozik (bár a gyermekintézmények férőhelyeinek nagyobb részét a helyi közigazgatási szervek tartják fenn). Az alábbiakban a Nyugat-Berlinre jellemző helyzetről írok. Számadatok 1987-ből álltak rendelkezésemre.

A város 67 691 gyermekintézményi helyéből (bölcsődés korosztálytól az iskoláskorig) 382 intézményben 43 626 volt a szenátus (kb. a tanácsnak megfelelő közigazgatási szerv) által fenntartott helyek száma, 24 065 helyet 753 különböző nem állami üzemeltetésű intézmény tartott fenn. Vallási, jótékonyági szervezetek, szülői összefogásból született egyesületek a legfontosabb nem állami üzemeltetők, ezenkívül munkahelyek és magánszemélyek tartanak fenn gyermekintézményeket (az utóbbi „privát” megoldás elenyésző, összesen 300 hellyel).

Egy napköziotthonos hely létrehozása átlagosan 40—50 000 DM-be kerül. A fejlesztésre Nyugat-Berlin 1987-ben 64 millió márkát irányzott elő. Minden munkanapon kb. 2 millió márkát fizet ki a városi költségvetés gyermekek felügyeletére, ellátására. Az állami intézményekre évente 380 milliót, 140 milliót a nem állami helyek „helypénzeire” (később részletezem, mi ez). A szülők ebből kb. 28 millió DM-et fizetnek be mint kötelező saját hozzájárulást.

A napközbeni ellátás ugyanúgy három korcsoportban történik, mint nálunk, legalábbis a statisztikák így mutatják, a valóságban azonban sokkal több a vegyes korosztályokból álló csoportok száma. 15 gyerekre átlagosan 1,43 nevelő jut, bölcsődében több, a napközinek megfelelő intézményben természetesen kevesebb.

Bölcsőde: családot támogató intézmény. Ott veszik igénybe, ahol a család saját erejéből nem képes ellátni 8 hetes—3 éves gyermekét. Maximum 10 gyerek lehet egy csoportban. Berlinben minden ötödik

három év alatti gyerek igénybe veszi. 11 395 helyet tartanak nyilván. Kiegészítik a bölcsődei helyeket a „tagesmutti” (talán pótmamának fordíthatnánk). Kb. 6000 helyet tartanak fenn olyan gyerekek számára, akiknél ajánlatosabb a kisebb csoport. (A feltétel inkább formális, hiszen minden 3 év alattinak ez a pszichológiailag ajánlatos.) Alternatív lehetőségként merül fel, működésüket később részletesebben ismertetem.

Ovoda: (együtt az iskolaelőkészítővel) 35 663 hellyel a legnépesebb gyermekintézmény. 3–6 évesek számára tartják fenn. 15 gyerek a maximális csoportlétszám. Itt már napirend, rendszeres programok is várják a gyerekeket. Nincs olyan szigorú „oktatási program”, mint nálunk, a szülői iniciatívák által fenntartott helyeken sok az „alternatív pedagógus”. A cikk végén erről is bővebben írok.

Napközi: a mi általános iskolánk 1–6. osztályosainak megfelelő korúak számára, hiszen 12 éves kortól már elvárható egy gyerektől, hogy maga is el tudja tölteni szabad idejét. A gyakorlatban azonban nincs ilyen mereven kezelve a kérdés, előfordul, hogy az idősebb testvér pl. az étkeztetést igénybe veszi a napköziben, egyébként nincs ott, vagy csak alkalmoszerűen. 18 259 helyet tartanak számon.

A szülők anyagi hozzájárulása jövedelmi viszonyaiktól függ, és mind a három intézménytípusban egységes. Évi 44 000 DM jövedelemig havi 60 DM, 44–66 000 DM között 170, e fölött 280 DM a havi hozzájárulási kötelezettség. A július és a december ingyenes. Ennyit tehát az általános jellemzésről.

Az alábbiakban két formáról szeretnék részletesebben beszámolni, mivel a mi jelenlegi viszonyaink között ezek — mutatis mutandis — példákkal szolgálhatnak. Az egyik a bölcsőde kiegészítésül szolgáló „tagesmutti” szolgáltatás, a másik a szülői iniciativa, ahol a szülők által alapított egyesület szervezi meg a gyerekefelügyeletet (minden korcsoportban van ilyen). Német rövidítésével EKT-nek jelölöm.

Mivel mind a bölcsődékbe, mind az óvodákba, mind a napközibe nehéz bejutni (kb. 20 000 gyerek van a kerületi várólistákon), az érdekeltek különféle polgári kezdeményezésekkel próbálták helyzetüket megoldani. Ezek a kezdeményezések számunkra azért is érdekesek, mivel nem az állam „ellenében”, méregdrága, megtúrt, bújtatott, esetleg nem legális formában jöttek létre, hanem a helyi közigazgatás anyagi és szakmai támogatásával. Áttekinthető, értelmes, szép kiállítású kiadványokkal segít a szenátus, hogy a tudnivalókat ne kelljen hallomásból meríteni. Nem nemzeti katasztrófa, ha az állam nem tud elegendő óvodai helyet létrehozni, mivel ha erre nincs meg az anyagi lehetősége, akkor hozzásegíti az érdekelteket, hogy maguk hozzanak létre ilyeneket. Gyökeresen más a szemlélet, mint a miénk. Ha Nyugat-Berlinben valaki saját otthonában kíván gyerekefelügyeletet vállalni, akkor ezt csak engedélyeztetés után teheti. A szenátus megnézi a lakást, hogy alkalmas-e erre, és természetesen a vállalkozónak is meg kell felelnie. Pedagógiai vagy gyermekápolói végzettség szükséges, illetve elég az is, ha valaki már nevelt vagy éppen nevel saját gyereket. Ez utóbbi tehát itt elég biztosíték arra, hogy a vállalkozó ért a gyerekekhez, hiszen a többi dolgot majd úgyszólván érintett szülő dönti el. Ha nem tetszik neki, ahogy a gyereket gondozták, keres más helyet. A szerződéses viszony, amelyben le vannak fektetve a jogok és kötelességek, a gyerekefelügyeletre vállalkozó és a szenátus között

jön létre. A szenátus helypénzt fizet a gyerek után, ugyanúgy, mint minden egyéb helyen ellátott gyerek után. Ez kb. napi 30 márka. A szülők is ugyanúgy, jövedelmük szerint fizetik a gondozási díjat, mint az egyéb intézményekben. Biztosítás ezzel a „munkaviszonnyal” nem jár, többnyire férjük révén biztosított, otthon lévő anyák, illetve elhelyezkedni nem tudó vagy nem kívánó asszonyok számára jelent ez a forma legális, társadalmilag elismert foglalkoztatást.

A szolgáltatást nyújtók társadalmi tagsága tehát nincs megkérdőjelezve, s magánbiztosítónál természetesen a biztosítási problémájukat is megoldhatják. Mindenki jól jár, a szolgáltatást igénybe vevők nem csak egy szűk, magas keresetű körből kerülhetnek ki; természetesen a gyerek is jól jár, hiszen olyan „pótmamához” juthat így, akivel a szülei egyeztetni tudják saját elképzeléseiket és addigi nevelési gyakorlatukat.

A állampolgár tapasztalata: az állam nem gondoskodott ugyan elegendő bölcsődéről, viszont lehetőségem van az állam támogatásával más módon megoldani gyerekefelügyeletét. Az államnak természetesen lényegesen kevesebbe kerül így a dolog — meg is kapja érte a kritikát —, de az fel sem merülhet, hogy nem törődik a kérdéssel, a gyerekefelügyelet megoldásának gondját teljes egészében a családra hárítva. (Nálunk is megoldódik persze a dolog, először a bölcsődék, most lassan az óvodák készülnek kiürülni: a „népesedés-politika” működik.)

A szülői kezdeményezések alapján létrejött csoportos gyerekefelügyeleti formák (az EKT-k) nemcsak a viszonylag szűkösen rendelkezésre álló helyek miatt terjedtek és terjednek. '68 nemzedékének pedagógiai elvei jelennek meg itt, azon nemzedékéi tehát, amelynek nem tetszett az addig széles körben egyedül lehetségesként elfogadott autoriter nevelési elv. Saját elképzeléseik alapján szervezték meg gyerekeik felügyeletét, alternatív módon, alternatív pedagógiai szemlélettel és gyakorlattal. Így jöttek létre az ún. „Kinderladen”-ek, csekély anyagi befektetéssel, sok szülői együttműködéssel. A szülők kis-csoportokban tárgyalták meg gyerekeik nevelésének gondjait, sokat voltak együtt, sokat dolgoztak és gondolkodtak együtt. Csak olyan nevelőt alkalmaztak, aki egyetértett elveikkel, és ha új gyereket — és szülőt — vettek fel, annak a már kialakult csoportnormákhoz kellett alkalmazkodnia. A jelenlegi — és egyre bővülő — EKT rendszer ezen elvekből sokat megtartott.

Tulajdonképpen önszervező csoportokról van szó, a polgári kezdeményezések egyikéről. A társadalmi berendezkedés olyan ebben az országban, hogy a hatalom módot, lehetőséget, sőt segítséget nyújt polgárainak ahhoz, hogy helyzetükön javítsanak. Találják ki persze, hogy ezt miként teszik, valamint azt is, hogy egyáltalán mi a bajuk. Ha viszont ez megvan, akkor az állam törvényes kereteket ajánl fel erre. Hiszen mindenki maga tudja, hogy miben szeretne „önszervező” és erre a célra a hasonló cipőben járókat összeszervezni. A szervezés megindítását természetesen nem kell sem bejelenteni, sem engedélyeztetni.

A sokfajta önszervező csoport között a gyerekefelügyeletre, őrzésre, nevelésre szerveződötték előkelő helyet foglalnak el; minden ötödik önszervező csoport ilyesmivel foglalkozik Nyugat-Berlinben. Vannak, amelyek már évek óta működnek, a szülők bölcsődét kezdtek üzemeltetni,

most napközijük van, esetleg az alapítók helyét más szülők vették át és már a harmadik „nemzedéket” bocsátják ki.

A szenátus támogatja az EKT-k szervezését (anyagilag is), a munkát könnyítendő pedig kiadványokat bocsátanak ki. Ezek ingyenesek, akár postán is kézhez vehetők, alapvető tudnivalókat és praktikus ismereteket tartalmaznak. Hiszen törvény teszi kötelezővé a fiatalok ügyeivel foglalkozó hatóság számára, hogy a független szervezetekkel együttműködve kielégítő kínálatot teremtsen a gyerekek családban történő nevelését kiegészítő nevelésre. Ezzel kapcsolatban a közigazgatási szervezetek pedagógiai és szociális követelményeket egyaránt ki kell elégíteniük. Belátható, hogy a szülők kezdeményezései ebben nehezen nélkülözhető segítséget jelentenek a hivatalnokok számára, akik esetleg a következő választási periódusban is szeretnék megőrizni pozíciójukat. Ehhez pedig a fiatalok segítségét célzó törvény szerint kell dolgozniuk. A közadóból, közjavakból mindazok részesülnek, akik tevékenyek saját helyzetük, illetve a hozzájuk hasonló problémákkal küszködők helyzetének javításában. A helyi közigazgatás feladata ebben tehát az, hogy a létrejövő erőket segítsen összefogni.

Visszatérve az EKT-kra: alapításukhoz és működésükhöz három fajta anyagi forrásra támaszkodhatnak:

- a felvett gyerekek utáni helypénzre, melyet a szenátus folyósít, s amelynek mindenkor minimális összege törvényben van rögzítve (most kb. napi 30 DM),
- a létrehozott szülői- illetve egyéb (de minden esetben non-profit) szervezet bevételeire,
- saját befizetéseikre, melyeknek a jövedelemtől függő összegéről már esett szó.

A fenntartási költségekre nem mindig elegendő ez a három forrás, és ekkor a szülői befizetéseket költségtérítés címén felemlik, akár 50 százalékkal is.

Az állam nemcsak anyagi forrásokkal áll az EKT-k rendelkezésére, de azt is megnézi, hogy hová adhat pénzt. Hiszen — mint a gyermekvédelmi törvényből is kiviláglik — egyrészt a gyermeknevelés terheit nem lehet teljes mértékben a szülőkre hárítani, másrészt már régen nem csupán a nehéz körülmények között élő gyerekek megsegítéséről van szó. A hangsúlyok eltolódtak a szülőknek nyújtott nevelési segítség irányába. Mint már említettem, Nyugat-Németországban minden gyermekfelügyelet engedélyhez kötött és ellenőrzött tevékenység. Hogy ezzel kapcsolatban mi mindennek kell eleget tenni, az pontosan rögzítve van, és aki EKT szervezéséhez kezd, az azt az erre vonatkozó megfelelő kiadványból meg is tudhatja. Ebben — a szervezést megkönnyítendő — számtalan praktikus tanács is található, többek között címlista a környéken működő EKT-król. A kiadvány külön felhívja a figyelmet e horizontális szerveződés előnyeire, mely előnyök így természetesen a szülők, illetve a gyerekek előnyei, nem pedig a szenátuséi.

Minimálisan hét szülő szükséges ahhoz, hogy megalapítsa ezt a non-profit egyesületet, amely ezután jogi személyként járhat el: munkáltatóként szerződéseket köt pl. az alkalmazott nevelővel, bérlőként a helyiséget rendelkezésre bocsátóval, és elszámol a hatóságokkal. Vegyük sorra, mi mindent kell intézniük. (Közben gondoljunk arra, ha hasonló forma létrejöhetne pl. a csődtömeget jelentő napközi helyett nálunk is, mi lenne alkalmazható a magyar helyzetre és mi nem.)

Alkalmos helyiséget kell keresni. Gyerekenként min. 3 négyzetméter az előírás, de a kialakítandó helyiség 36 négyzetméternél kisebb nem lehet. A szellőzésnek, világításnak megfelelőnek kell lennie. Szükséges mosdási, főzési, valamint külön játszó és tanuló hely. Amennyiben az egyesület alkalmasnak látszó helyet talál, célszerű az átalakítások előtt a szenátus építészeivel konzultálni. Az átalakításoknál a szülők saját munkájukkal sokat spórolhatnak a költségekből.

A kezdéshez egyszeri segítség jár, egy-egy létrehozott hely esetében ez 500 és 1000 márka között mozog (a maximális összeget az értelmi fogyatékosok számára létesített helyekre lehet kapni). Természetesen ezt is a közpénzekből folyósítják. A berendezésre, a játékokra nem vonatkoznak előírások, sem arra, hogy mekkora bérleti díjat kérhetnek az egyesülettől. Előírás viszont, hogy legalább fél éves gyakorlattal rendelkező nevelőt kell alkalmazni (minimális bére 1986-ban 2400 DM volt). Ezután kezdődhet a munka. Hogy néz ki mindez egy konkrét esetben?

Egy újonnan megnyitott EKT-t mutatok be, Nyugat-Berlin egy polgárinak mondott kerületében.

A tanév második felévére sikerült megnyitni a helyet, mert ebben a városban is nehéz megfelelő helyiséget találni. Végül egy csendes, lombos utcában egy földszinti — nálunk üzlethelyiségnek tekintett — lakás átalakításával oldódott meg ez a kezdeti gond. Rengeteg saját munkát végzett az akkor már alkalmazott nevelő, ami nyilván megérte az egyesületnek, hiszen a mesterember Berlinben sem olcsó. Az átépítési munkák során — ahogy ez mindenütt lenni szokott — mindig újabb problémák merültek fel, ezért a tervezett megnyitás időpontja újra és újra eltolódott.

Végül február 20-tól mehettek a gyerekek (akik után arra a óra is teljes havi díjat kellett fizetni, mivel a törvény úgy szól, hogy aki a tárgyhoz 20. napjától igénybe veszi az intézményt, teljes hónapot köteles téríteni). Nemcsak a nyitás, de a jelentkezés is informális volt, az egyesületet alapító szülők gyerekei által be nem töltött helyekre a barát-gyerekeket „hívták meg”. Nem kellett sem kérvény, sem engedély, sem igazolás. Eleinte csak öt gyerek járt, a teljes létszám (20 gyerek) csak a következő hónapban kezdett járni. (Egy másik „napközi” csoportja jött át ide.)

A helyiség végül nagyon szép lett, tágas, világos. A konyha ugyanolyan, mint amilyen a környék hasonló lakásaihoz tartozik. Itt készül az ebéd. Az EKT-kben többnyire a szülők felváltva főznek és vásárolnak és ők gondoskodnak a takarításról is. Itt mindezt megteszi a nevelő és miért nem tenné meg. Ráér, hiszen csak a minimálisan előírt hat órát tart nyitva. Egyszerű ételeket csinál, sok a gyümölcs, mindig van gyümölcsle és — a gyerekek örömeire — sok az édesség. (A hízássra hajlamos gyerekeken már néhány hét múlva látszott az „eredmény” — a szülők bánatára.) Mosogatáshoz van gép, minden egyszerűen történik, a „csak egészen lazán” koncepció értelmében.

Napirend gyakorlatilag nincs. Két délután van külön „foglalkozás”, mozgás illetve zene. Szintén csak az vesz részt rajta, akinek kedve van. Még megnézni vagy kipróbálni sem kötelező. „Fegyelmileg” mindössze három dolgot követel meg a pedagógus a 8–10 éves gyerekektől: csak annyit vegyenek ki maguknak, amennyit megesznek; evés után tegyék a mosogatóba az edényt; rakjanak rendet maguk

után. Ezenkívül azt és úgy csinálnak, amit és ahogy akarnak. Nem kötelező együtt ülni az asztalnál ebédkor, lehet a földön is enni, és persze lehet nem enni is. A leckét nem kötelező itt megcsinálni, de lehet a földön írni, ha valakinek úgy tetszik, vagy akár a gördeszkán. Mindenki akkor jön és akkor megy, amikor akar. El lehet menni a közeli játszótérre, lehet a napközi előtti járdán randalírozni. A szülők időnként beülnek egy kávéra és beszélgetnek. A szülők számára sincs kötelező „értekezlet” (melyet itt „Eltersabend”-nek, a szülők estéjének neveznek). Ez azért említendő meg, mert a legtöbb hasonló EKT-ban szigorúan veszik a szülők kiscsoportos életét, gyakran kell összejönni és megbeszélni a nevelési kérdéseket. (Természetesen nem minden szülő számára egyaránt érdekfeszítő egy-egy ilyen „csoportfoglalkozás” — ha mégannyira '68 szellemében történik is.) Tulajdonképpen a vezető is klubnak nevezi a helyet.

Eleinte csak kevés játék állt rendelkezésre, a nevelő ezt folyamatosan pótolta, többnyire a gyerekekkel együtt ment el valami új játékot venni. Azt már nem is kellene említenem, hogy — természetesen — mindenki tegezi és keresztnévén szólítja a pedagógust, aki együtt barkácsol, focizik, nevet és veszszekszik a gyerekekkel.

Mindez gyönyörű. A 30—40-es létszámú csoportokhoz, „étkeztetéshez”, 2 órás leckeíráshoz, ordítózó, esetleg pofozkodó „pedagógusokhoz” szokott magyar szülőknek egyszerűen földi paradicsom benyomását kelti. Mégis kénytelen vagyok kritikával fejezni be a cikket, melyből esetleg csak pozitívumokat lehetett kiolvasni. Az „alternatív” pedagógia napi gyakorlata — a Nyugat-Berlinben tapasztaltak alapján legalábbis — ugyanolyan elhibázottnak tűnik, mint oly sok más, tudományos elméletek alapján álló, kísérleti fázisában szép eredményeket mutató pedagógiai kísérlet. Problémáimat néhány „életből merített” példa ismertetésével érzékeltetem.

1. Színhely: óvoda. A népszerű játékokat természetesen mindenki szeretné birtokolni, de mégis mindig ugyanazok játszanak velük. A kisebbek, az újak vagy a németül nem tudók nemigen jutnak hozzájuk. Mit tesz a pedagógus? Ha jobbérzésű, megpróbálja játékosan, „az életkori sajátosságoknak megfelelően” megközelíteni az „erőseket”, akik azonban ettől — finoman szólva — elzárkóznak. Ha kevésbé empátiás: kioktatja a szülőt, aki itt nemcsak hogy nincs kitiltva az óvodából, hanem joga is van beleszólni az óvoda életébe, hiszen „együtt csinálják” a nevelést; a szülőt (aki szóvá teszi, hogy a gyereke bizonyos játékokhoz egyáltalán nem jut hozzá, mert az erősebbekkel nem tud megbirkózni értük és ettől naponta szomorú) kioktatja demokráciából, miszerint hogy képzelet, hogy egy óvónő beleszóljon abba, hogy ki mivel játszik. Intézzék el a gyerekek „demokratikusan” egymás között. Itt nincsenek kimondva olyan szabályok, hogy pl. az óvoda játékaik közösek, vagy hogy bizonyos játékok nem játszhatók szűk helyeken. Rettegnek a pedagógusok a „beavatkozástól”, az autokrácia fenyegető rémeként élük meg, hogy olyan szabályokat tartassanak be a kisgyerekekkel, amelyek eredménye esetleg olyan légkör, ahol mindenki jól érzi magát, a gyengék is, az erősek is. Az iskolaelőkészítő foglalkozást tartó óvónő számára szinte parancs az öt évesek száját gyakorta elhagyó „nincs kedvem hozzá” vagy az „ebben nincs semmi vicces, nem csinálom”. Ez csak úgy lehetséges, hogy görcsösen, összezárt fogakkal is lazának, liberálisnak kell mutatkozni,

mindig és minden áron. Ez életveszélyes anomáliáig fajulhat, már az óvodában is. Mint a most következő utolsó példa mutatja. A szóban forgó óvodában kerítés van ugyan, de kapu csak olyan lehet, amit az óvodás maga is ki tud nyitni. Ha a kertben játszanak, nincs kimondva, hogy tilos az utcára menni. Így aztán előfordul, hogy két négyéves kézenfogva nekiindul. Az utat nem ismerik, de szerencsére nem a cukros bácsival, hanem egy kedves nénivel hozza össze őket a sors, aki visszaviszi a kislányokat. Igaz, hogy a csoportban csak tízen vannak, tehát igazán lehetne a gyerekekre figyelni, de az óvónő is csak ember, és csak fél óra múlva veszi észre, hogy hiányzik a két kislány. Ha nálunk történik ilyesmi, a körülményekben véljük megtalálni az okot. Itt a körülmények jók, nem alulfizetett robotosok ügyelnek 30 háromévesre. De ez a laza magatartás sokkal több energiát igényelne a nevelő részéről, amit nem mindenki képes és óhajt befektetni. Triviálisan: ha nem tudják a gyerekek kinyitni a kaput, nem kell a kapura figyelni. Ha azonban nem akarjuk korlátozni szabad mozgásukban a gyerekeket — aminek a szükségességét természetesen elméletileg jól meg is tudjuk indokolni —, akkor oda kell figyelni a kapura, akkor is, ha éppen mást szeretnénk csinálni.

2. Iskola: az ember szíve megint csak felvidámodna a hazai viszonyok után. Kimondott cél: lehetőleg mindent játszva tanítani, a kisiskolások terheit csökkenteni, sok dolog felkínálásával érdeklődésüket felkelteni. Legyen sok kézműves foglalkozás, legyen sport és zene, az iskolai tankonyhában sütés-főzés. Osztályozás csak ötödiktől. Az osztályban húsz gyerek, a vezető tanítónak heti 9 órában egy másik tanító is segítségére van. Senkit nem különítünk el, tanuljanak együtt az értelmi fogyatékos és ép értelmű, külföldi és német gyerekek. Ugyan nem minden nyugat-berlini iskola ilyen, az, amelyikről írok, a kis számú ún. integrált oktatást folytatók egyike. Maga a vágyálom egy demokráta érzelmű magyar szülőnek. De a gyakorlatban sajnos ez is inkább siralmas. Igaz, hogy nincs kényszer. A házi feladatra napi tíz percnél többet nem szabad fordítani a második osztályban, de gyakran még ennyit sem, mert egyszerűen nincs is semmi feladva. (Íme a házi feladatokat tekintve egy tipikus hét: három tetszés szerinti szót leírni; másnap ezeket gyakorolni; harmadnap semmi; negyednap három szorzást kiszámolni; ötödnap, aki nem csinálta meg, pótolja; hétfővégére természetesen semmi.) A tanító (egy férfi, aki — mivel jól fizetik — nem ritkaság a pályán!) a házi feladatokat vagy ellenőrzi, vagy nem. Napi négy tanítási óra van, ezekből minden héten kettő sport, egy zene és kb. négy barkácsolás. Minden második szombat szabad. Természetesen nem minden gyerek egyformán igyekvő. A kis pernahajderek közül nem képes mindegyik tisztán átlátni, hogy az alternatív pedagógia áldását élvezvén nyugodtan, lazán, szép egyenletesen kellene fejlődniük és kreatív gondolkodásukat gyakorolniuk. Bizony-bizony előfordul, hogy csintalankodásra használják fel azt, hogy kapacitásuk messze nincs kihasználva. Akinek már öt évesen sem volt elég vicces az iskolaelőkészítő feladatlap, annak most sem tetszik jobban a szorzótábla. Aki ott megszokta, hogy testi erejénél fogva azt a játékot szerzi meg az óvodában, amelyiket akarja, az nyolc évesen is beleharap társába, csak azért, mert az éppen nem adja oda neki a sajátját. És ha emellett a pedagógus továbbra is csak annyi energiát szeretne befektetni, mint amennyit a régi, jó, hagyományos

tanítás mellett feltétlenül szükségesnek érez (amint azt az óvodai kapu példáján láttuk), azaz nem ad semmi „pluszt” ehhez, akkor csak egyre frusztráltabb lesz, és mint tudjuk, a frusztráció agressziót szül. Egy viszonylag ártatlan csínyért jobban fog ordítani, mint egy nyílt autokrata, és — többek között — a hajcibálás ősi, igen ellenszenves módszeréhez fog folyamodni. Hiszen ő is csak ember, tehát ne csodálkozzunk, ha viselkedése nem mindenben felel meg a lelkiismeretes, precíz, munkájukat szívvel-lélekkel végző németekről bennünk élő előítéletes képnek.

A protestáns etikát bizony alaposan kikezdte ez a század! Az osztályban — és az egész iskolában — már az óvodában jól begyakorolt ősi „erősebb kutya” elv érvényesül a gyerekek között. A nagyszünetben az iskolaudvaron már nemcsak az a baj, hogy a tárva-nyitva hagyott kapun az szalad ki a forgalmas utcára, aki akar, hanem szinte életveszélyesen erőfitogtató, durván verekedő játékok dívnak. Mindössze egy felügyelő van kint a gyerekekkel, semmilyen „alternatív” játékot nem kínálva fel nekik, hogy ne verekedjenek. Majd rájönnek, hogy jobb, ha kikerülnek a verekedőket. Szinte tudomást sem vesznek az iskola speciális helyzetéről, hogy ti. értelmi fogyatékos, tettük következményeit belátni nem képes gyerekek is vannak az iskolaudvaron.

A fenti, és az ezekkel jól korreláló tapasztalatok birtokában egyre inkább úgy kezdek tekinteni magamra, mint megrögzött konzervatívra, az autokrácia esküdt hívére. Persze azért igyekszem árnyaltan ítélni. A tapasztalatok megosztását mégis fontosnak éreztem. Hiszen elképzelhető, hogy nálunk is lesznek alternatív megoldások a gyerekek felügyeletében. Azonban ne feledjük, hogy ezek önmagukban még nem jelentenek megoldást. Csak az esetben hozhatnak valódi változást, ha a megfelelően képzett és elkötelezett pedagógusok képesek lesznek differenciált nevelésre — még az alternatív elveken belül is. Hiszen az egyik gyerekeknek így jó, a másoknak meg másképp. A gyengéknek pozitív diszkriminációra lesz szükségük, az erőseknek pedig másfajta korlátokra. Mindezt csak autoritással bíró, de éppen ezért autokratizmusra nem szoruló pedagógusok lesznek képesek megoldani. Ha lesznek ilyenek.